

ACC. N.R. M. 7253 : 1-9.

Landskap: Småland
Härad: Handbörds.
Socken: Kråksmåla.
Uppteckningsår: 1947.
Upptecknat av: Carl Viking
Adress: Teeråkra = Kråksmåla.
Berättat av: Julius Gjöbed.
Född år: 1898 i Kråksmålasocken.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Uppteckningen Berör "Vadmalstees-
redning" A.

L. u. F. 38.

Vol: 1.

Sidor: - 9.

Skriv endast på denna sida!

1.)

ACC. NR. M. 7253:1.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sprax jag på posten erhållit Frägelids
L. U. F. 88. Då ställde jag mig omedel-
bart i förbindelse med Klifabricör Ju-
lius Sjöstedt i Åsperbera. Hans fader
hette John Sjöstedt och var Färgfab-
ricör. Frädel födda i Åsperbera kräks-
målsarbeten, Kälmar-län. Julius Sjö-
stedt gav mig sen besked om vad-
malberedningen.

1.) Vadmalen flätas ej omedelbart efter
väfningen, men Garnet (rent ullgarn)
innan det väves då det är på "Har-
vel" eller "Bammarna" så övergives det
med kokande vatten och får torka
på "harvel" eller "bamm". Det heter att "dä-
ra garnet". Sen väves Vadmalen
"36. län bred 4-skaft". Därefter sättes
tyget till fabriken för beredning. Vad-

2.)

ACC. N.R. M. 7253: 2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

mal har förekommit hos oss i 4. färg-
nyanser. Svart, Mörkblått, Brunt och
grått. Obs! Det gråa vadmalnet fär-
gades ej. Tarpnen var vit, men inslags-
garnet bestod av 2; Silar "färsvart"
och en tredjedel vit, som karda-
des sammant och spannus till inslags-
garn; därav fick tyget den grå färgen.
2.) Färs färgades tyget i en stor gypka
i ånskad färgnyans; sen sköljdes
det dukligt i Allsörans rinnande
vatten. Sen togs det in i "forken" och
och spändes ut på en lång "Tråram".
(För långa tyger behöves flera ramar.)
Yramarnas kanter voro små järnka-
kar som hakades in i tygets kanter.
Så det var spräckt. Ramarna voro
av furträ. När tyget var tof togs

det ur samarna.

3.) Obs! Frägelstans valkning hette hos oss att "Stampa vadmal." Obs! Obs! Gå till Kulturhistoriska museet i Lund; där får ni se en sådan "vadmalstamp"; det är absolut säkert jag på den; då jag var hos Eds. Obs! Stampen drovs hos oss med ett hjul, som erhöll sin kraft från alsterans vatten. Heuru Stampen på bevälda museum drivits vet jag ej.

4.) Tyget som det var färgat och kor-
klat, som beskrivits, lades tillhopa
som vi se en vanlig tygströmmen längre
och tunnare 5-6. vark efter tygets längd.
Så lades det i en stor "Ekha" som var
anbrakt under de tunga "Stampstäm-
larna" och friskt vatten hällades på

4.)
lyget i han. Sen rattes "Stampen" i gång
och lyget "stampades" tills det blev tjukt.
Det gick då ihop nära 6. tum på bred-
den.

- a.) Alla dessa procedurer utfördes av
männer.
- b.) Varmpi lyget lades är beskrivet. Märk
"Ekhoce."
- c.) Man tillsatte endast vatten.
- d.) Det redskap, som användes var Vadmas-
stampen.
- e.) Genom att "stampstämarna" bearbetade
lyget, så blev det tjukt (fjätat eller val-
kat.) men lyget vänder åtskilliga gång-
er under proceduren.
- f.) Fabricören bedömde arbetet, så att
när lyget, som var 36. tum brett var
"stampat" (valkat) så det var 31. tum

5.)
brett, då var det lagom.

g.) Sam vi av det närmast oppvecklade
första, så skulle krympningen ske till
en viss bredd. Obs! St. Lem!

5.a.) Det stampade tyget tvättades ej.

b.) Det spändes åter ut på smaltare rammar
inne i "forken."

c.) När tyget var torokat och satt i rammar
så "kuggades" ytan å båda sidor
med "hårdborrar." Obs! Obs! Ej såda-
na hårdborrar, som våra hår osv. Som
köptes från utlandet och vara så
stora, som våra största granbor-
rar och hade spräviga skaft att
hålla uti.

e.) Sen skulle vadmalen "pressas." Ty-
get lades ihop till en packe 15. tum
bred och tjockt papper lades mel-

6.)
Lan varven även under och över fy-
get. Sen hade man två tjocka järnplå-
tar 18. tum breda och 32. tum långa. Som
upphettades till viss värme grad. Så
lades tyget mellan järnplåtarna,
som sattes i en kolosalt stark, stål-
press, som påminnes i miniatyr av
våra s. k. brennpressar med skruvar.
Här fick vadmalen sitta i 12. tim-
mar; sen var den färdig. Obs! Över-
a) skuret vadmal hette "kläde." Set
var till finkläder t. ex. "Brudgums-
kostymen" i aldrig tid.
b.) Tyget hölls ej över eld. Obs! Man ha-
de kolosalt stora järnsaxar, som för-
des fram över tyget, på ruggningen
bortskars men den proceduren för-
svagade tyget. Obs! Gå till kultulki-

7.)
Historiska museet i Lund, där får Ni se
2. sådana kolossalstora "överskä-
rarsaxar" och även den äldre jär-
garens bild finnes där. Jag vet att
det är så, för det såg jag. Det är
obehövt att beakta dessa gamla den,
då Ni ha de fina Originalen till på-
seende. Obs! Julius Sjöstedt hade och
så en sådan Sax, men hade ald-
rig sett den gagnas. Det var äldsta
metod. I Sjösteds unga år hadde
han en maskin, som något likna-
de en "Mangel" med rullar. Den "Över-
skar tyget, då den "Tevades av 2.
c.) personer. När det var "Överskuret"
så pressades tyget och span var glän-
sande blank. Det var dyrbart tyg i
gammal tid och ansågs mycket fint.

8.)

ACC. N:R. M. 7253:8.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Obs! Obs! Att vi på beskrivna sätt "Be-
riet" vadmal i kemmen är helt okänt
hos oss och föga förligt.

a.) Tidpunkten för "Stampning" (valkning)
m. m. var högt 1. år. Obs jag har, som
12. års pojke intennat vadmal i nämnda
fabrik. På det erhållna kvittot lättes
b. a. "för det intennade godset ansvaras
högt ell är John Sjåstedt."

b.) Sjäng förekom under arbetet, men
Julius Sjåstedt mindes blott en vers
på "Färgarevisan", som sjängs an
gesällerna då de suggade pyget
med "Kardborrarna." Versen lyder
så: "Min lilla borre, gå på, gå på
alltjämt i svindlande fart; ty
mästarens dotter med ögat blå
skall skåda ditt arbete snart."

9.)

ACC. N:R. M. 7253:9

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

8) Ett balesätt i våra orter var och är
om en pojke eller flicka, som dansar
kung. "Hann stampar, som en vad-
malstamp". Detta balesätt påmin-
ner om den gammaltida "Vad-
malstampningen!"

Den beviällda fabriken i Astorbra
m. f. har för cirka 40. år sedan
skattat åt förgängelsen. Men man
får vara tacksam; då det visar sig
så, att man kan träffa en så på-
litligt och tillmötesgående pager-
män, som Fabricas Julius Sjöstedt.